

POSUDEK OPONENTA DIZERTAČNÍ PRÁCE

Katedra teorie kultury FFUK

Název dizertační práce:

PRONIKÁNÍ POLITICKÉHO VLIVU DO KULTURY A JEHO ETABLOVÁNÍ NA PŘÍKLADU ČINNOSTI ČESKÝCH NAKLADATELSTVÍ V LETECH 1938-1949

Autorka: Dagmar Magincová

Školitel: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Oponent: doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Předkládaná práce si vytyčila za cíl „popsat a vysvětlit...historicky podmíněnou politizaci kultury“ v období 1938-1949 a to na příkladu trhu s neperiodickými publikacemi. Toto tematické vymezení je sympatické a funkční – vždyť právě knihy (resp. jejich autoři spisovatelé) a v některých případech i jejich nakladatelé si na konci 19. století získaly zásadní místo v kulturně-politickém boji o český jazyk, národ a nakonec i stát (viz *Manifest českých spisovatelů*, 1917). Tato volba tedy skýtá naději, že „vysvětlení“ se bude opírat o reprezentativní segment kultury. Volba časového rozpětí je na první pohled rovněž nadějná, neboť sledovaná perioda v sobě obsahuje přinejmenším dva, spíše však tři zásadní politicko-kulturní zvraty, a na nich je možné míru a institucionalizaci politického průniku do kultury vhodně demonstrovat.

Z východisek vyplývá, že se autorka pokusila o širší, interdisciplinární pohled na sledovaný fenomén. Není to text historika, který zkoumá všechny pramenné souvislosti; není to ani text politologa, který líčí mechanismus propagandy jako nástroje prosazování politické moci; není to ani text literárního vědce, resp. historika médií, který by zkoumal typologii komunikace na ose politika-nakladatelství-čtenář. Text postupuje od popisu obecných principů propagandy a cenzury za první republiky (kapitola 1), přes široký kontext specifik nakladatelské činnosti vzniku nakladatelské tradice za první republiky a (kapitola 2) až k cílovému tématu pronikání politiky a kultury (kapitola 3). Už tímto „trychtýřem“ doktorandka naznačuje, kam má namířeno a jak široké musí být pole zkoumání, chceme-li se dotýkat kultury. Ukazuje také názorně, že souvislosti nás nutí k obezřetnosti vůči prizmatům toho kterého oboru (historie, politologie, mediální studia...).

Doktorandka je zkušená nakladatelská redaktorka, má za sebou vynikající ediční počín o protektorátu v sociokulturních souvislostech a živě se zajímá o hraniční situace v české kultuře první poloviny 20. století. Její dizertační práce je nahuštěná informacemi, které svědčí o orientaci Magincové v primární (vzpomínky nakladatelů v periodickém i neperiodickém tisku) i

sekundární literatuře (historicko-literárněvědné reflexe z různých dob). Prameny a literaturu umí používat, cituje přiměřeně a adekvátně, využívá ji jako hlavní podloží, příp. důkazní materiál. Při čtení jsem měl pocit, že autorka tématem dýchá. Je to práce obohacující český badatelský svět, dovedu si představit, že v následujícím kroku vyjde jako důstojná monografie. Je také napsána kultivovaným jazykem a v celé práci jsem našel jen 2 překlepy, což je také potřeba ocenit.

Mám-li však se na text podívat také kriticky, musím zvednout několik rukavic, které mi autorka doslova předhodila.

Předně nemohu zakrýt rozčarování z toho, že název neodpovídá obsahu práce. Pokud je téma vymezeno časově mezi lety 1938-1949, pak práce samotná začíná až na straně 127 v podkapitole Kniha a boj, léta 1938-1945. To je z 228 stran textu až v polovině. Znamená to tedy, že prvních 127 stran je úvodem k problematice? Pokud ano, navrhuji vypustit 60 stran první poloviny a zbytek zapracovat mohutněji do poznámek pod čarou, a rozhodně dát pryč ilustrační materiál z tvorby českých nakladatelů po roce 1949. Pokud ale ne, a k tomu se přikláním spíše, protože text je velmi kvalitní a toto krácení by bylo škoda, navrhuji změnit název práce tak, aby odpovídal obsahu. A nejde jen o jeho časové vymezení, ale také obsahové – myslím, že spíše než o pronikání politiky do kultury z toho autorce vyplynulo téma *Mezní situace a manipulační prostor českých nakladatelů v kulturně-politickém kontextu 1. - 3. republiky*. Nosným názvem by mohl být také *Trialog kolektivismu, individualismu a univerzalizmu* (nebo jen Trialog s podtitulem), který mi po přečtení vystupuje jako dominantní myšlenka, ke které se na konci práce autorka vrací a zpětně jej potvrzuje.

Druhá rukavice je – eufemisticky řečeno – palčákového typu, kdy její palec je buď zvednut nahoru nebo dolů jako v antických arénách. Přestože se autorka urputně snaží nezaujímat k tématu osobní postoj, snaží se vyvarovat chyb dobou a interpretačním kontextem „zaujatých“ historiků, sama se v celkem relativizující a objektivizující práci diskutabilnímu hodnocení nevyhnula. Až do polemiky s M. C. Putnou (str. 131) a jeho názory na roli katolických autorů je totiž práce líčením a vršením faktů a souvislostí. A v putnovské polemice zničehonic nastupuje autorčin postoj – je pravda, že text je tím oživen, ale zároveň trochu vykořeněn. A to pokračuje na dalších stránkách, a nelze podle mne přehlédnout, že základním a jediným tématem k polemice je pro autorku právě úloha katolických autorů a relativizace obhajoby jejich morálních poklesků. Jak je možné, že autorka nepolemizuje stejně intenzivně s morálními postoji levicových nebo přímo komunistických autorů a nakladatelů? Proč tedy nehodnotí třeba aktivity těch, kteří emigrovali – před problémem utekli nebo naopak i za cenu vykořenění hledali možnost jak pomoci vlasti z venku? Myslím, že autorka se polemikou pustila do virtuálního boje, který do práce nepatří, je to spíše na polemický do revue Dějiny a současnosti. Tím neříkám, že bych s její relativizací nesouhlasil, naopak, jsem velkým zastáncem

šíření vědomí, že věci byly poněkud složitější, a že se dnes velmi těžko zkoumá, jaké důvody vedly toho kterého člověka v dané životní a historické situaci k jeho jednání. Ovšem jaká „morální kritéria“ uplatnit z dnešního pohledu?

Tím spíš pak ale zamrzí, když autorka používá (jen tam, kde se to hodí) pro text stylově vykloubených hodnotících přídavných jmen, jako že někdo shrnuje „pregnantně“, katoličtí autoři nebo J. Med většinou s negativní konotací „obratně vyzdvihuje“ nebo „obratně zužuje“, jeho „vágní konstatování...je opět příznačné“ apod., zato Halasovo konstatování je „prosté, hluboce lidské“ apod. Zkrátka z textu mi vyplynulo, že Magincová se až upjatě snaží připomenout negativní morální chování katolicky orientovaných spisovatelů a nakladatelů zejména v druhé republice a prvních letech války (aby se na něj nezapomnělo), že až na výjimky nesouhlasí s M. C. Putnou a už vůbec ne s J. Medem, zato nekriticky obdivuje J. Brabce a cokoliv, co ten o tématu napíše – „to ostatně velmi jasně vyložil“...“jeho výstižné vysvětlení“...je stále nejpregnantnější několikastránkové shrnutí“ atd.

Třetí rukavice je z mého pohledu nejméně problematická, neboť práci ukotvuje. Je to soustava otázek a témat, které na začátku autorka klade a které vytyčuje jako stěžejní. Považuji za dobré, že se k nim na konci vrací a že se je na základě zkoumaného materiálu snaží zodpovědět. Jsou to otázky podstatné (Byla politická orientace jednotlivých kulturních osobností působících v nakladatelském oboru překážkou vzájemné oborové spolupráce?, Jakou podobu má pronikání politiky do kultury a jak je instrumentalizováno?, Lze snahu o pronikání politiky do kultury omezit na některé politické systémy?, Lze hodnotit ideologizaci kultury na základě jiných než morálních kritérií?), nicméně za nejdůležitější považuji první a druhou otázku včetně odpovědi. Ty v sobě podle mého kondenzují přínos práce. Odpověď na třetí otázku je banální a čtvrtá je tématem pro polemiku, neboť jaká jsou morální kritéria, kdo je bude hodnotit a jak se při takovém hodnocení vyhneme našemu úhlu pohledu a politicko-kulturnímu kontextu?

Přes tyto tři okruhy problémů, které mne v práci zarazily, znovu konstatuji, že práce je to skvělá, je dobře napsaná, snaží se být objektivní a že najisto obstojí jako kvalitní disertační práce.

Doporučuji k obhajobě.

Doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Rektor Literární akademie (Soukromé vysoké školy Josefa Škvoreckého)
a člen oborové rady doktorského studia FF UK – kulturologie

V Praze 5. června 2012